

АМБИЈЕНТАЛНА НАСТАВА ПРИРОДЕ И ДРУШТВА У ОБРАДИ ГЕОГРАФСКИХ САДРЖАЈА У ОКВИРУ СВЕТА ОКО НАС

Јелена Ц. Ашоња¹

Апстракт: Циљ рада је теоријски размотрити примену амбијенталне наставе у обради географских садржаја који се изучавају унутар предмета Моја околина, односно Природа и друштво. Кроз примену амбијенталне наставе, ученици су активно укључени у процес учења, јер они сами истражују и откривају географске појаве и процесе у окружењу у којем живе. Такође, кроз примену амбијенталне наставе, ученици развијају критичко размишљање, способност опажања, анализе, закључивања, доношења одлука и креативности. Поред тога што доприноси стицању трајних знања, умења и навика, применом амбијенталне наставе ученици стичу читав низ вештина попут истраживачких, социјалних, вештина презентовања и слично. Садржаји географије представљају веома погодан штиво за реализацију кроз амбијенталну наставу јер појмови, који се у њима садрже, уколико се не обрађују искуствено, у природи, деци бивају апстрактни и недовољно разумљиви.

Кључне речи: амбијентална настава, изванучионична настава, географски садржаји.

УВОД

Амбијентална настава представља иновативан и интерактивни приступ учењу који подразумева стицање знања кроз непосредно искуство, опажање и истраживање у природном окружењу. Овај образовни приступ све се више примењује у различитим областима учења, укључујући и наставу природе и друштва. „У нашим школама од видова наставе ван учионице још увек су најзаступљенији тзв. час у природи и школа у природи. Веома мало и тек у скорије време почиње да се говори о амбијенталној настави, која, иако готово важи за синоним школе у природи, ипак подразумева суштинске разлике (Митић, Дејковић, Златановић Марковић, 2022: 126).

Једним од најзначајнијих покретача наставе ван учионице на овим просторима сматра се Сретен Ацић, који је 1906. године у врту Учитељске школе у Јагодини подигао пољске учионице које су биле намењене здравој деци (Младеновић, Голубовић-Илић, Копривица, 2015).

Амбијентална настава у обради географских садржаја омогућава ученицима да стекну знања о природним феноменима и културном наслеђу у својој непосредној околини. То укључује разумевање физичких својстава земље, рељефних облика, речних токова, климе и биљног и животињског света. Амбијентална настава такође пружа прилику за истраживање културних аспеката живота, укључујући традиције и обичаје, архитектуру, историју и уметност, која се може видети у локалним заједницама.

Циљ амбијенталне наставе приликом обраде географских садржаја је да се ученици повежу са својим природним и културним окружењем, да развију свест о одрживом развоју и да развију вештине потребне за очување природног и културног наслеђа. Овај приступ учењу се фокусира на учење кроз искуство, што подразумева активну улогу ученика у стицању знања. Ученици постају активни истраживачи, а не само пасивни посматрачи.

У наставку овог рада, размотрићемо значај примене амбијенталне наставе у географским садржајима који се изучавају у млађим разредима основне школе, предности овог приступа учењу, методе примене амбијенталне наставе, примере активности географских садржаја за млађе разреде основне школе, као и ефекте примене амбијенталне наставе на ученике.

---

¹ Педагошки факултет у Бијељини, студент мастер студија, jelenaasonja702@gmail.com

ЗНАЧАЈ И ПРЕДНОСТИ АМБИЈЕНТАЛНЕ НАСТАВЕ У НАСТАВИ МОЈЕ ОКОЛИНЕ И ПРИРОДЕ И ДРУШТВА ПРИ ИЗУЧАВАЊУ ГЕОГРАФСКИХ САДРЖАЈА

Примена амбијенталне наставе у обради географских садржаја у млађим разредима основне школе има велики значај за развој ученика, како у академском, тако и у друштвеном смислу. Овај приступ учењу омогућава ученицима да развију различите вештине, стекну знања о свом природном и културном окружењу, развију свест о одрживом развоју и постану активни чланови своје локалне заједнице. Амбијентална настава је „један од видова наставе којом се ученици доводе у директну везу са проучаваним појавама. Она се заснива на интердисциплинарном приступу наставни садржајима омогућавајући да, усмјереним активностима у природном и друштвеном окружењу, ученици стичу знања и искуства у амбијенталном окружењу“ (Радивојевић, Ђурчић, 2021:142).

Једна од највећих предности амбијенталне наставе у обради географских садржаја за ученике млађих разреда основне школе је повезивање ученика са њиховом локалном заједницом и природним окружењем. Ученици добијају прилику да се упознају са локалном географијом, природним феноменима, културним наслеђем и историјом. Кроз ове активности, ученици стичу дубље разумевање свог окружења и постају свесни важности очувања ових ресурса за будуће генерације.

Амбијентална настава у обради географских садржаја такође подстиче развој критичког мишљења, иновативности и креативности код ученика. Кроз различите активности, ученици се суочавају са реалним изазовима и проблемима у вези са својим окружењем, те се подстиче креативност у решавању ових изазова. Ово развија способност ученика да се сналазе у непознатим ситуацијама и да примењују креативна решења на проблеме (Младеновић М. Ј., Голубовић-Илић Б. И., Копривица Д. М., 2015).

Учење кроз амбијенталну наставу у обради географских садржаја такође може побољшати мотивацију и ангажман ученика у учењу. Ученици постају активни учесници у свом учењу, што често доводи до веће мотивације и већег ангажмана ученика. Овај приступ учењу такође може допринети развоју позитивне слике о себи и самопоуздања код ученика, што може довести до бољег успеха у школи и каснијег живота.

С обзиром на наведено, примена амбијенталне наставе у обради географских садржаја у млађим разредима основне школе има велики значај за развој ученика у академском, друштвеном и личном смислу. Амбијентално окружење представља простор који је погодан за учење, јер омогућава ученицима да кроз сва своја чула спознају свет који их окружује. Када се настава реализује у оваквом окружењу, велики акценат се ставља на искуствено учење уз непосредан контакт са природним или друштвеним појавама (Анђелковић, Станисављевић-Петровић, 2013). Учење у аутентичном природном или друштвеном окружењу подстиче истраживање и стваралаштво, што се битно разликује од традиционалне наставе која се одвија у учионици.

ПРЕГЛЕД ИСТРАЖИВАЊА О АМБИЈАНТАЛНОЈ НАСТАВИ

Примена амбијенталне наставе при изучавању географских садржаја у млађим разредима основне школе има позитивне ефекте на ученике, како у области образовања тако и у развоју личности. Истраживање које се бавило утицајем практичног ванучионичког рада на учење показало је да су ученици у експерименталној групи, која је учила у природном окружењу, стекли значајно више знања него ученици у контролној групи, који су учили у учионици. Ученици у експерименталној групи су били активнији не само приликом непосредног посматрања и доживљавања, већ су учествовали и у активностима као што су идентификација, сакупљање, маркирање, нумерисање и складиштење предмета у одређене збирке или колекције, као и практично обрађивање природног материјала и других сличних активности (Јанковић, 2009).

Резултати истраживања о ставовима учитеља о примени амбијенталне наставе у почетном еколошком образовању указују на позитивне ставове према коришћењу оваквог приступа учењу. Ипак, може се закључити да учитељи још нису довољно мотивисани јер нису

у потпуности сагледали свеобухватне потенцијале ове наставне методе (Бајић, Козодеровић, Марић, 2020: 328–329).

Истраживање које је анализирано ставове и искуства учитеља у Србији о настави у природи дошло је до закључка да већина учитеља у узорку није свесна потенцијала које оваква настава носи. Због тога је потребно наставити са континуираним подизањем свести међу учитељима о овом важном питању (Михајловић, 2012: 199).

„Код нас се, међутим, још увек више теоретише и полемиче о предностима и недостацима наставе у природи, а пракса се своди на покушаје појединих учитеља ентузијаста да наставу учине занимљивијом и креативнијом за своје ученике, да их што више мотивишу и покрену на што самосталније учење, а у свету су школе које промовишу овакав начин рада све заступљеније, а све у складу са општим трендом 21. века – повратак човека природи“ (Митић и сар. 2022: 127).

Школско учење се усредсређује на усвајање коначних резултата научних истраживања, док амбијентална настава подразумева усвајање научног начина размишљања и ангажовање ученика на истраживачким процедурама, од уочавања до прикупљања материјала. У амбијенталној настави, ученик има прилику да самостално одабере шта жели да истражује, што постаје релевантан предмет учења, анализе и закључивања (Младеновић и сар. 2015).

Школско учење фаворизује усвајање коначних резултата научних истраживања (Lehrer, Schauble 2006), док се учење путем амбијенталне наставе одликује високим степеном усвајања научног начина размишљања и ангажовања ученика, почевши од истраживачких процедура уочавања, до издвајања и прикупљања материјала. У амбијенталној настави, релевантан предмет учења, анализе и закључивања је оно што ученик сам примети и издвоји као вредно истраживање или занимљиво. Ако се сетимо да децу млађег школског узраста, према Пијажовој теорији, карактерише период представног мишљења и конкретних операција, тада неће бити страна да деца од 7 до 11 година најлакше уче у директном контакту са природом, односно са земљиштем, водом, ваздухом, биљкама, животињама и људима. Одузимањем контакта са природом, не само да ћемо деци ускратити природан начин учења, већ ћемо им одузети право да мисле да припадају свом природном окружењу (Tranter, Pawson 2001).

Амбијентална настава доприноси повећању когнитивних способности ученика, а поред позитивних ефеката таквог начина рада у психомоторичкој сфери, уочавају се и позитивни ефекти у конативној сфери која представља сегмент моралног васпитања и развоја. Ученици развијају комуникативне вештине, способност сарадње с другима у групи и одељењу, слободнији су у изражавању својих ставова, мишљења, предлога и идеја. Развија се упорност, истрајност и одговорност у извршавању задатака, док се истовремено побољшава њихова концентрација, перцепција, моторичке способности, спретност и снажљивост у проналажењу и коришћењу различитих сазнајних ресурса (Fjortoft, Sageie 2000: 84).

ПРЕДНОСТИ ПРИМЕНЕ АМБИЈЕНТАЛНЕ НАСТАВЕ У НАСТАВИ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА ПРИ ИЗУЧАВАЊУ ГЕОГРАФСКИХ САДРЖАЈА

Овај модел наставе се најчешће организује у виду излета или екскурзија. Управо зато „често се једнодневна екскурзија индетификује са излетом. Иако овакве екскурзије имају много сличности са излетом, не могу се поистовјећивати“ (Радивојевић, Турчић, 2021:142).

Амбијентална настава у настави природе и друштва при изучавању географских садржаја представља иновативан приступ учењу који се базира на непосредном искуству и интеракцији ученика са околином. „Да би ученик сам схватио значај амбијенталне наставе и употребе истраживачких способности, он прво мора добити подстицај од стране професора разредне наставе“ (Мандић, 2016: 106).

У наставном процесу, ученици активно учествују у истраживању природног и културног окружења, што може допринети развоју њихових знања, вештина и ставова. У наставку су наведене предности примене амбијенталне наставе у настави природе и друштва нарочито у изучавању географских садржаја.

Предности примене амбијенталне наставе у настави природе и друштва при изучавању географских садржаја су вишеструке и о њима се говори од стране више аутора као што су

Анђелковић и Станисављевић-Петровић (2013), Младеновић, Голубовић-Илић, Копривица (2015), Мандић (2016), Бајић, Козодеровић и Марић (2020), Петрић (2021) и други.

Повезивање са локалном заједницом. Амбијентална настава омогућава ученицима да се упознају са својом локалном заједницом и да стекну знања о њеним природним и културним ресурсима. Овај приступ учењу помаже у развоју свести о важности очувања природних ресурса и културног наслеђа, а такође доприноси развоју веза између ученика и локалне заједнице.

Развој критичког мишљења. Амбијентална настава подстиче развој критичког мишљења код ученика, јер их учи да размишљају о својој околини на комплексан начин. Ученици се суочавају са реалним проблемима и изазовима, што их подстиче да размишљају креативно и да примене критичко размишљање у решавању проблема.

Интерактивно учење. Амбијентална настава омогућава интерактивно учење, које се заснива на непосредном искуству и активном учешћу ученика. Ова врста учења помаже у развоју практичних вештина, као што су оријентација, мапирање, идентификација врста, те коришћење алата и опреме.

Развој самопоуздања и самопоштовања. Амбијентална настава може допринети развоју самопоуздања и самопоштовања код ученика, јер их учи да преузимају одговорност за своје учење и да буду активни учесници у процесу учења. Ученици се осећају укљученим у процес учења, што може позитивно утицати на њихову мотивацију и ангажман у учењу.

Повезивање са природом. Амбијентална настава подстиче повезивање ученика са природом, што може допринети развоју свести о важности очувања природних ресурса и одрживом развоју.

МЕТОДЕ ПРИМЕНЕ АМБИЈЕНТАЛНЕ НАСТАВЕ У НАСТАВИ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА ПРИ ИЗУЧАВАЊУ ГЕОГРАФСКИХ САДРЖАЈА

Амбијентална настава у географским садржајима је интердисциплинарна метода учења која се фокусира на непосредно искуство ученика са природним и културним окружењем. Као таква, користи се различитим методама и приступима у наставном процесу. У наставку су описане неке од метода које се често користе у примени амбијенталне наставе у географији.

Теренски рад. Теренски рад представља централну активност у амбијенталној настави у обради географских садржаја. Ученици се воде на терен, где могу да посматрају и истражују природне и културне ресурсе у свом окружењу. Теренски рад може укључивати посете природним парковима, споменицима културе, локалним фармама, реци или језерима, и др. Овај приступ учењу подстиче непосредно искуство ученика са окружењем, што може допринети развоју њиховог знања и разумевања географских појава (Čaleta, Bulić, Radanović, 2023).

Рад са мапама. Рад са мапама представља важан део амбијенталне наставе у обради географских садржаја, јер помаже ученицима да разумеју просторне односе и географске карактеристике околине. Ученици се уче да читају карте и да препознају кључне елементе на њима, као што су реке, планине, градови, и др. Такође, ученици могу користити мапе за планирање и организовање теренских активности (Janjuš, 2020).

Рад у групама. Рад у групама је једна од кључних метода у примени амбијенталне наставе у обради географских садржаја. Ученици се организују у мале групе, где заједно истражују и анализирају различите географске феномене. Овај приступ учењу подстиче сарадњу и размену идеја међу ученицима, што може допринети развоју критичког мишљења (Гајић, Вучинић, Вучетић, Гајић, Докић, 2020).

Истраживање. Истраживање је централни део амбијенталне наставе, јер ученици уче да постављају питања, да спроводе истраживања и да анализирају добијене резултате. Ученици могу спроводити различите врсте истраживања, као што су теренска истраживања, истраживања на интернету, интервјуисање локалног становништва, и др. Овај приступ учењу подстиче развој критичког мишљења, развијање вештина анализирања и интерпретације података (Ристановић, 2019).

Коришћење технологије. Последњих година, све већи број учитеља у области географских садржаја увиђа предности коришћења технологије у примени амбијенталне наставе. Амбијентална настава подразумева наставни приступ који подстиче ученике да

стварају и граде своје знање, кроз активности и ситуације у стварном свету. У овом приступу, учење се не одвија само у учионици, већ и у природи, на терену, на излетима и слично. Коришћење технологије у примени амбијенталне наставе може бити корисно и за ученике и за наставнике приликом обраде географских садржаја.

Интерактивне мапе представљају одличан начин коришћења технологије у амбијенталној настави приликом обраде географских садржаја. Ове мапе омогућавају ученицима да истражују и уче о географским областима на различитим нивоима, од локалних до глобалних, користећи различите типове података, као што су просторни, статистички и климатски подаци. Интерактивне мапе су доступне на интернету, а могу се користити и путем мобилних уређаја, што омогућава ученицима да уче и истражују на терену.

Други начин коришћења технологије у амбијенталној настави је коришћење апликација за геолокацију. Ове апликације омогућавају ученицима да истражују своју околину, проучавајући знаменитости, природне ресурсе, културне споменике и друге значајне елементе. Осим тога, апликације за геолокацију могу се користити и за сакупљање података о животној средини и другим географским аспектима, као што су квалитет воде, загађење ваздуха и сл. На овај начин, ученици могу постати активни учесници у проучавању и заштити своје околине.

Трећи начин коришћења технологије у амбијенталној настави јесте коришћење друштвених мрежа. Друштвене мреже могу бити корисне ученицима и учитељима приликом повезивања са другим ученицима и стручњацима из области географије широм света. На овај начин, ученици могу размењивати идеје и искуства, упознавати нове културе и перспективе, и тако побољшати своје разумевање географских тема (Kundačina, Spasojević, 2012).

ПРИМЕРИ АКТИВНОСТИ У АМБИЈЕНТАЛНОЈ НАСТАВИ У НАСТАВИ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА ПРИ ИЗЧАВАЊУ ГЕОГРАФСКИХ САДРЖАЈА

Амбијентална настава у обради географских садржаја у настави природе и друштва може укључивати различите активности које су прилагођене узрасту ученика. У наставку су описане неке од активности које се могу применити у амбијенталној настави у обради географских садржаја за млађе разреде основне школе.

Истраживање биљног и животињског света. Ученици могу посетити локалне паркове или природне резервате и истраживати биљни и животињски свет у њима. Могу се организовати шетње по природи или теренски радови, где би ученици у пратњи учитеља имали прилику да посматрају различите врсте биљака и животиња, њихов животни циклус и њихову интеракцију са околином.

Истраживање културних споменика. Ученици могу посетити локалне културне споменике, као што су музеји, галерије или историјски споменици. Овај приступ би омогућио ученицима да стекну боље разумевање културне и историјске баштине своје земље.

Израда географских карата. Ученици могу радити на изради географских карата свог окружења, које би укључивале кључне географске карактеристике, као што су реке, планине, језера, граничне линије, итд. Ова активност би подстакла ученике да развију своје способности у области читања и израде мапа.

Организовање презентација. Ученици могу организовати презентације о различитим географским феноменима, као што су климатске промене, заштита животне средине, или природне катастрофе. Ова активност би подстакла ученике да развију своје вештине презентовања, док би истовремено стекли нова знања о географским појавама.

Истраживање водених ресурса. Ученици могу истраживати водене ресурсе у свом окружењу, као што су баре, реке, језера... Овај приступ би им омогућио да схвате значај ових ресурса, како се користе и како могу бити очувани.

ЕФЕКТИ ПРИМЕНЕ АМБИЈЕНТАЛНЕ НАСТАВЕ У ПРИРОДИ И ДРУШТВУ ПРИ ИЗУЧАВАЊУ ГЕОГРАФСКИХ САДРЖАЈА

У овом поглављу ће се изложити неки од ефеката примене ове методе у настави.

Развијање позитивног односа према природи и околини. Амбијентална настава у географији укључује учење у природи, па је стога природно да ученици који су изложени овој

методи стекну позитиван однос према природи и околини. Такви ученици су обично мотивисанији да развијају свест о очувању животне средине и природних ресурса.

Развијање вештина посматрања и опажања. Када ученици уче у природи, они су изложени многим новим стварима и ситуацијама које се не могу наћи у учионици. То их тера да се фокусирају и да обрађају пажњу на детаље који су им раније промицали. Ова вештина посматрања и опажања се може пренети и на друге области живота, што може бити корисно за будућност ученика.

Развијање самопоуздања и самопоштовања. Примена ове наставе у географским садржајима омогућава ученицима да се суоче са новим ситуацијама, проблемима и изазовима. Када ученици успеју да превазиђу ове препреке, они развијају самопоуздање и самопоштовање. Ова вештина се може пренети на друге области живота, што може бити корисно за будућност ученика.

Боље разумевање географских појмова и појава. Примена амбијенталне наставе при изучавању географских садржаја омогућава ученицима да искусе географске појмове и појаве на прави начин, што олакшава њихово разумевање. На пример, када ученици посматрају реку на лицу места, они лакше разумеју како функционише речни ток и како утиче на околину.

Развијање социјалних вештина. Када ученици уче у природи, они обично раде у групама. Ово може помоћи у развијању социјалних вештина, као што су тимски рад, сарадња, комуникација и преговарање. Ове вештине су корисне не само у образовном контексту, већ и у будућем животу ученика.

ЗАКЉУЧАК

Амбијентална настава у настави природе и друштва представља иновативни и ефикасни приступ учењу о географским појавама и процесима. Ученици млађих разреда основне школе су још у фази развоја и учења основних појмова и терминологије, стога је амбијентална настава изузетно корисна и ефикасна у процесу стицања знања о географским појавама и процесима. „На нашим просторима се о амбијенталној настави у оквиру дидактике и методике наставе говори спорадично. Препознавање потенцијала природних и друштвених контекста и њихово коришћење у смислу иновирања васпитно-образовне праксе представља занимљиво, али још увек недовољно истражено подручје” (Анђелковић, Станисављевић-Петровић, 2013: 49)

Кроз примену амбијенталне наставе, ученици су активно укључени у процес учења, јер они сами истражују и откривају географске појаве и процесе у окружењу у којем живе. Такође, кроз примену амбијенталне наставе, ученици развијају критичко размишљање, способност опажања, анализе, закључивања, доношења одлука и креативности.

У овом раду смо изнели многе предности примене амбијенталне наставе у настави природе и друштва у млађим разредима основне школе, нарочито при изучавању географских садржаја, као што су развијање мотивације, подстицање тимског рада, повећање самопоуздања, развијање емпатије, побољшање физичког здравља и повезивање са природом.

Узимајући у обзир све предности амбијенталне наставе у настави и друштва за млађе разреде основне школе, као и позитивне ефекте које има на ученике, можемо закључити да је амбијентална настава веома корисна и ефикасна метода учења географских садржаја. Стога, учитељи би требало да укључе амбијенталну наставу у своје планове и програме рада, како би ученици стекли знања и вештине на најефикаснији начин.

ЛИТЕРАТУРА

Анђелковић, С. и Станисављевић-Петровић, З. (2013). Интегрисана амбијентална настава у контексту реформских процеса у школи. *Иновације у настави*, XXVI (2), 100–109.

Анђелковић, С., Станисављевић-Петровић, З. (2013): Учење и поучавање ван учионице – амбијентална настава. *Настава и васпитање*, 62 (1), 39–51.

Бајић, М. и сар. (2020): Ставови учитеља о примени амбијенталне наставе у почетном школошком образовању. *Зборник радова филозофског факултета* Л (4), 315–333.

Бајић, М., Козодеровић, Г. и Марић, М. (2020). Ставови учитеља о примени амбијенталне наставе у почетном еколошком образовању. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, 50 (4), 315–333.

Гајић, Б., Вучинић, Д., Вучетић, Ј., Гајић, Ј., Докић, Ј. (2020): Познавање, примена и изазови приликом примене различитих облика рада у реализацији садржаја природе и друштва у сеоским и градским школама општине лозница. *Бијељински методички часопис*, Вол. 8, стр. 57-67.

Јанковић, А. (2009). Очигледна настава у теорији и савременој пракси. Београд: *Настава и васпитање* 4, 509–522.

Јанјуш, Т. (2020): *Praktičan rad u nastavi Prirode i društva*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Odsjek za učiteljske studije.

Кундачина, М., Спасојевић, Р. (2012): Актуелизација садржаја природе и друштва домаћим задацима са применом мобилног телефона и интернета. *Tehnika i informatika u obrazovanju*, 4. Internacionalna Konferencija, Tehnički fakultet Čačak, 1–3. jun 2012. Str. 332 – 338.

Lehrer, R., & Schauble, L. (2006). *Handbook of child psychology: Scientific Thinking and Science Literacy*. USA: John Wiley & Sons, Inc.

Мандић, Р. (2016): Истраживање ставова наставника о примјени и ефикасности амбијенталног модела учења у настави природе и друштва. *Бијељински методички часопис*. Вол. 3 (2016), 105-111.

Митић, Љ. и сар. (2022): Ванучионијска настава природе и друштва. *Иновације у настави*, XXXV, 2022/4, стр. 125–134.

Михајловић, Д. (2012). Настава у природи – искуства и ставови учитеља у Србији. [Teaching in nature – experiences and attitudes of teachers in Serbia]. *Норма*, 17 (2), 193–200.

Младеновић М. Ј., Голубовић-Илић Б. И., Копривица Д. М. (2015): Амбијентална настава природе и друштва. *Узданица*, ХИИ/2, стр. 131–145.

Петрић, М. (2021): Принцип очигледности у реализацији амбијенталне наставе природе и друштва. *Васпитање и образовање* XLVI, 4, 55–61.

Радивојевић, Д. и Ђурчић, М. (2021). *Методика наставе природе и друштва*. Бијељина: Педагошки факултет.

Ристановић, Д. (2019): *Пројектни модел наставе природе и друштва*. Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу.

Tranter, P.J. & Pawson, E. (2001). Children's access to local environments: A case-study of Christchurch, New Zealand. *Local Environment*, 6(1), str. 27-48.

Fjortoft, I., & Sageie, J. (2000). The Natural Environment as a Playground for Children: Landscape Description and Analysis of a Natural Landscape. *Landscape and Urban Planning*, 48, 83-97.

Ćaleta, A., Bulić, M., Radanović, I. (2023): Уčenje откривањем у изванучионијској настави Природе и друштва. *Educ. biol.*, 9: str. 66- 82.